

Les Normes a escena

FÀTIMA AGUT
Universitat Jaume I
IES Sos Baynat

DURANT LES PRIMERES DÈCADES DEL SEGLE XIX apareix el sainet com a forma dramàtica del teatre escrit en valencià, que amb el temps es convertirà en sinònim de teatre valencià. En el procés de formació foren fonamentals la tradició del *sainete* divuitesc –hereu dels entremesos barrocs– i els col·loquis.

Els sainets eren peces satíriques de costums, centrades en la descripció d'un tipus o d'una situació amb una minsa progressió dramàtica. Algunes obres presentaven una procacitat manifesta, segons els espectadors; probablement foren concebudes per a representacions privades, com és el cas d'*El virgo de Visanteta*, de Bernat i Baldoví.

Aquest teatre, però, arribarà al públic petitburgès i als menestrals i comerciants, tradicionalment marginats d'un teatre fins aquell moment més elitista.

A finals del segle XIX els sainets, que ocupen l'entreacte, comencen a ser autònoms i formen la base dels espectacles, gràcies a la demanda d'uns espectadors fidels. Aquestes obretes optaren per un model de llengua, «el valencià tal com se parla en lo dia», una opció oposada al cultisme dels sectors renaixentistes conservadors.

Eduard Escalante és qui dóna al sainet la seua configuració clàssica, el sainet d'un acte o el sainet llarg (de dos actes) i amb un argument que trenca la descripció tipolò-

gica o situacional, sense renunciar als motius satírics, amb una temàtica sentimental i costumista amb poques concessions a la política i a la crítica social.

Al País Valencià no es passà del valencià col·loquial del sainet al drama o la comèdia, com ocorre a Catalunya. És més, es passà de l'observació del que és real al seu estereotip; és a dir, del retrat a la caricatura, al sainet epigonal, com l'anomenen els estudiosos.

La llengua anà degradant-se amb vulgarismes i castellanismes paral·lelament a com es degradaven els temes. El temor al rebuig del públic plenament identificat amb la llengua vulgaritzada deixà fora la normalització, la qual es produirà a deshora en un teatre amb massa anys de tradició dialectalitzant.

A les comarques de Castelló, com que els autors no seguiren un model escalantià, la llengua no arribà a una degradació tan pregona. Sí que podem parlar de dialectalització però hi observem una voluntat normativitzadora en alguns autors dels anys trenta i quaranta, quan prenen consciència de la necessitat de dignificar la llengua als escenaris arran de la signatura de les Normes el 1932.

Tenim el testimoni de Manuel Segarra Ribés que demanà ajut a Bernat Artola, perquè «corregira» el seu conte *La filla del Rei Barbut*, que després serà òpera gràcies a les partitures de Matilde Salvador. Per cert, òpera censurada precisament per estar escrita en valencià normatiu, entre altres coses.

Un altre autor benassalenc d'adopció, Carles Salvador, escrigué diverses peces teatrals tot dignificant la llengua i la temàtica, el mateix que féu el vinarossenc Francesc Almela i Vives, de València estant, en les obres teatrals publicades i en les inèdites.

Cal esmentar també Josep Barberà i Ceprià, que és molt conscient del que ocorre («el nostre teatre és el de *Nelo*

Bacora cap a baix i el dels catalans el de *Terra baixa* cap a dalt») i es lamenta que «dir teatre valencià és dir *astracanà*. Però crec, que per fer riure, per esbargar penes, per distraure les hores mortes, no és precís ni xafar la ratlla santa de la moral, ni que els personatges naixquen bojós, tartamuts o mariquites». I comenta a propòsit de *Del meu raval*, obra premiada al Certamen Literari de Castelló de 1948: «Va nàixer frèstega. Les mans de n'Àngel Sánchez Gozalbo van polir amorosament aquelles grotesques ratlles». Així ho exposa al discurs pronunciat a la Diputació el 1960 i publicat al pròleg de *l'Obra inèdita* (1984).

Mentrestant, Josep Forcada i Polo, autor de joguets còmics, es disculpa si comet errades («és pels errors dactilars de la mecanografia») i demana al lector que es digna a fer de corrector (pròleg a l'obra *Canella en rama*, mecanografiada, 1943).

La consciència lingüística de normalitzar la llengua de les obres escrites i per tant la llengua de la representació, la trobarem més endavant en alguns grups d'aficionats que als setanta tenien entre els seus objectius dignificar el valencià que hom sentia als escenaris, tant en els sainets com en les obres del Teatre Independent; així ho feren Espiral, TIO i Universal Comics.

Aquesta preocupació lingüística ha fet dels escriptors castellanencs un illot lingüístic que ha seguit fins als nostres dies en què autors i companyies teatrals amateurs i professionals continuen utilitzant majoritàriament una llengua normalitzada i normativitzada en les seues representacions, com ho podem comprovar a l'escenari en cada representació. Les Normes, doncs, no han deixat d'estar presents als escenaris castellanencs des de la seua signatura.